

Zrinjka Glovacki–Bernardi, August Kovačec, Ranko Matasović, Milan Mihaljević, Dieter W. Halwachs, Karl Sornig, Christine Penzinger, Richard Schrod: UVOD U LINGVISTIKU, 2., prošireno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 2007., 293 str.

U svom drugom izdanju *Uvod u lingvistiku* dopunjen je poglavljem o genetsko–tipološkoj lingvistici, čiji je autor Ranko Matasović, a popisi literature prošireni su važnim djelima objavljenima nakon izlaženja prvog izdanja knjige, kao i naslovima važnima za pojedine jezike. Ova se knjiga, prije prvoga izdanja zamišljena kao visokoškolski udžbenik, u međuvremenu potvrdila kao nezaobilazno štivo na studijima humanističkih i društvenih znanosti te poslijediplomskom obrazovanju. Autorski tim čine s jedne strane istaknuti hrvatski stručnjaci u pojedinim područjima jezikoslovlja, a s druge znanstvenici s Instituta za opću lingvistiku Sveučilišta u Grazu Dieter W. Halwachs, Karl Sornig, Christine Penzinger te Richard Schrod s Instituta za germanistiku Sveučilišta u Beču. U predgovoru prvom izdanju Zrinjka Glovacki–Bernardi piše da je kriterij odabira autorske skupine suradnja u promišljanjima poboljšanja studija i studijskih programa te proširenja znanstvenih obzora. Osim prikaza općih kretanja u jezikoslovlju, kriterij odabira lingvističkih disciplina bio je i recepcija lingvističara u Hrvatskoj i regiji, a time je osiguran i veliki doprinos hrvatskoj terminologiji glede još nedefiniranih pojmova u suvremenim lingvističkim pravcima.

Prvo poglavlje u knjizi, *Pregled povijesti bavljenja jezikom do konca 19. stoljeća* (str. 9 – 52), autorice Zrinjke Glovacki–Bernardi prikazuje u povijesnom slijedu svekoliko bavljenje jezičnim problemima do početka 19. stoljeća, kada je jezikoslovlje ustanovljeno kao samostalna znanstvena disciplina. Daljnja poglavlja na problemskim i metodološkim polazištima daju uvid u određene lingvističke škole i pravce. Tako se dobiva iscrpno tumačenje ponekad heterogenog shvaćanja najvažnijih lingvističkih pojmova, ali i prikaz njihova razvoja u sklopu lingvistike i srodnih znanosti. Prvo poglavlje počinje terminološkim određenjem područja jezikoslovlja u suvremenom smislu, na osnovi kojeg se kreće u prikaz tradicije bavljenja jezikom. Prati se razvoj bavljenja jezičnim problemima koji je sličan (pret)povijesti mnogih suvremenih znanosti – od religije i mita preko filozofije do samostalne znanstvene discipline. Polazeći od pretpostavke da je bavljenje jezikom uvjetovano spoznajom da vlastiti jezik nije i jedini, autorica uspoređuje i istražuje zajednička obilježja najstarijih mitova i predaja diljem svijeta. Osim što su već rane civilizacije pokušavale objasniti postanak i raznolikost jezika, najstariji rječnici i gramatike svjedočanstva su da se jezikom i studiozno bavilo. Razlog tomu često je bio, kao u slučaju sumerskog, očuvanje jezika religijskog kulta. Razlog filozofskom bavljenju jezikom u doba Platona i Aristotela autorica vidi prije svega u činjenici da je odnos riječi i stvari imao vrlo konkretnu važnost za umijeće raspravljanja. Sigurno je da su konkretnu korist od bavljenja jezikom imali i stoici, kojima tako reći možemo zahvaliti počela tradicionalne gramatike, a sama činjenica da su se Stari Grci problemi-

ma jezika bavili i u okviru retorike, jasno pokazuje važnost javnoga govorničkog djelovanja u političkom životu polisa.

Kod Rimljana je jezik i nadalje predmet zanimanja gramatičara, filozofa i retoričara. Ukratko se navode djela najvažnijih rimskih gramatičara i učitelja retorike a kao most između antike i srednjega vijeka ističe se Priscijanovo djelo *Institutiones grammaticae*, koje se nadovezuje na tradiciju aleksandrijskih gramatičara. Nakon prikaza klasične grčke i rimske tradicije bavljenja jezikom, autorica se osvrnula i na bogatu indijsku, koja je bila usko vezana uz religiju i očuvanje čistoće jezika kulta. Zadatak je gramatičkog rada kakvim su se bavili Pānini, Kātyāyana i Patañjali odredio i obilježja gramatičkih disciplina kojima su se bavili – prije svega je njihova fonetika bila artikulatorno–normativna. Pregled srednjovjekovnog bavljenja jezikom autorica počinje sudom da se neki elementi europskoga jezikoslovnog nasljeđa čine nejasnima ili proturječnima. Tako su se primjerice izrazi »jezik« i »gramatika« u to doba rabili kao sličnoznačnice. Bez obzira na to, jezično je obrazovanje pojedinca kao dio *triviuma* srednjovjekovnih škola bilo detaljno razrađeno. Autorica dodaje da su za srednji vijek tipična tri osnovna objašnjenja jezika: 1. jezik kao božje djelo, 2. jezik kao djelo prirode, 3. jezik kao čovjekovo djelo.

Humanizam i renesansa donose sa sobom zanimanje za narodne jezike, ali i grčki, te za tekstove koji u srednjem vijeku nisu bili u središtu pažnje. U to vrijeme raste i interes za dotad nepoznate jezike Novoga svijeta koje su opisivali putnici i misionari. Autorica ističe da je njihov prikupljeni materijal također omogućio razvoj jezikoslovlja kao samostalne znanstvene discipline u 19. st. Smatra da je osnovni problem humanističkog promišljanja jezika pitanje kako relativnost individualne uporabe jezika povezati s općom obvezatnošću jezika. U tom smislu egzemplarni su život i djelovanje Frane Petrića, posebice njegova djela o retoričkom umijeću i pjesničkom umijeću. Osim dužeg osvrtu, daju se i primjeri njegovih dijaloških tekstova. Prikazana su i kapitalna gramatička i leksikografska djela Fausta Vrančića i Bartola Kašića te djelovanje Gučetića, Mikalje, Đamanjića i Habledića.

Početak prosvjetiteljskog pristupa bavljenju jezikom obilježilo je razlikovanje literarne i filozofske gramatike Francisa Bacona, u sklopu koje se ističe ideja da bi rad na poredbenoj gramatici svih jezika omogućio konstruiranje savršenog jezika. Jedna od temeljnih značajki prosvjetiteljsko–racionalističke jezične teorije 17. i 18. st. jest određenje jezika kao oruđa razuma. Descartes u tom smislu raspravlja o mogućnosti strogo logički strukturiranoga univerzalnog jezika, a temeljio bi se na uspostavljanju matematički preciznog redosljeda svih misli. Kao jednu od posljedica novijih tendencija u filozofiji i epistemologiji autorica vidi nastajanje prve opće, teorijsko–kritičke gramatike iz Port–Royala. U doba prosvjetiteljstva razmatra se i pitanje nastanka jezika, u tom kontekstu autorica je ukratko prikazala unekoliko oprečne koncepcije Rousseaua i Herdera.

Proučavanje sanskrta u Europi, čiji počeci sežu do radova kršćanskih misionara iz 17. st., krajem 18. st. dobiva novi uzlet, i to prvom tiskanom sanskrtskom gramatikom Filipa Vezdina. On u uvodu uspoređuje položaj sanskrta u Indiji s položajem latinskog u Europi. Vezdin je, kako navodi autorica, i pri-

mjer da proučavanje sanskrta ide ruku pod ruku s poredbenim proučavanjem indoeuropskih jezika: u njegovoj raspravi iz 1798. srodnost se dokazuje listama podudarnih riječi i oblika.

Radovima nastalim u prvoj polovici 19. st. jezikoslovlje postaje zasebna znanstvena disciplina. Prije svega to vrijedi za radove Wilhelma von Humboldta koji proučava brojne europske i neeuropske jezike, ali je temelj njegova bavljenja jezikom bilo određenje biti jezika. Polazi od pretpostavke da različitost jezika nije uvjetovana razlikom u glasovima odnosno znakovima, već različitim pogledom na svijet (*Weltansicht*), što otvara važna stajališta i za suvremene jezičnofilozofske rasprave. Jezik za njega nije djelo (*ergon*), već djelatnost (*energeia*), a polazi od teze da jezik čini vezani govor, te da iz njega treba analizirati pojedine jezične elemente. Kao bitnu zadaću jezikoslovne djelatnosti određuje raščlambu organizma svakog pojedinog jezika, i to kako s povijesnog tako i s poredbenoga gledišta. Autorica se ukratko osvrnula i na neke probleme u proučavanju Humboldta – on iznimno rijetko navodi svoje izvore, a preuzeta stajališta uglavnom je preoblikovao pa je teško rekonstruirati genezu pojedinih elemenata njegove teorije. Drugo je važno ime toga razdoblja Franz Bopp, čiji se radovi iz poredbenog jezikoslovlja nastavljaju na Schlegelovu tezu da se sličnosti pojedinih indoeuropskih jezika temelje na nekadašnjem jedinstvu tih jezika. Praćenjem razgranatosti jezičnih oblika Bopp najavljuje prijelaz s povijesno–sintetičkog pristupa jezičnim problemima na analitički pristup. Kao temeljne zadaće poredbene gramatike određuje cjelovit prikaz srodnosti indoeuropskih jezika, istraživanje njihovih fizičkih i mehaničkih zakonitosti te otkrivanje podrijetla gramatičkih oblika.

Utemeljitelj historijske gramatike u pravom smislu te riječi bio je Jacob Grimm, koji u određenju jezikoslovlja kao znanstvene discipline polazi od spoznaje, pa je predmet jezikoslovlja otkrivanje zakonitosti. Grimmova je metodologija oprimjerena njegovim zakonom o glasovnom pomaku.

U hrvatskim zemljama početkom 19. st. nastavlja se bogata leksikografska tradicija (Stulli, Appendini, Starčević, Kristijanović i drugi), a sve je jače izražena želja za standardizacijom nadregionalne uporabne norme. Autorica napominje da su hrvatski ilirci bili u pitanjima jezika pod izravnim i posrednim utjecajem Herdera i Humboldta, pa se tako Antun Mihanović osim pitanjima gramatike ilirskoga jezika bavio i problemima poredbenog jezikoslovlja. Spominju se značajni doprinosi zagrebačke te riječke i zadarske filološke škole raspravama o standardizaciji.

Pozitivizam u znanosti u drugoj polovici 19. st. odrazio se i na jezikoslovna istraživanja, što je posebice vidljivo kod mladogramatičara. Autorica smatra da su karakteristična obilježja njihovih metoda polaganje od činjenica i analitičko–kritička usmjerenost. Napominje da upravo s mladogramatičarima završava razdoblje jezične filozofije kao temelja razmatranja o jeziku. Iako su bili usmjereni na povijest i razvoj jezika, zanimanje za tzv. *fantomski prajezik* kod njih više ne postoji. Utjecaj prirodoznanstvenih disciplina počinje već u 50–ima, u radovima Augusta Schleichera. Pozornost mladogramatičara usmjerena je na jezične oblike, prije svega na glasove. Glasovni zakoni izjednačeni su s prirodnima, iako autorica navodi Hermanna Paula kao primjer da su se neki mlado-

gramtičari distancirali od strogog prihvaćanja tog načela. On tako pod glasovnim zakonima ne podrazumijeva nešto što uvijek iznova mora nastupiti u određenim općim uvjetima, nego se glasovnim zakonom samo ustanovljava ravnomjernost unutar skupine povijesnih pojava. Autorica primjećuje da ni Bopp ni Schleicher ni Brugmann u svojim poredbenim gramatikama ne obrađuju sintaksu, a da je prvo djelo s toga zapostavljenog područja *Syntaktische Forschungen* u pet svezaka Delbrücka i Windischa.

Mostom prema djelima Adolfa Noreena i Ferdinanda de Saussurea autorica naziva danas gotovo zaboravljeno djelo Georga von der Gabelentza *Die Sprachwissenschaft. Ihre Aufgaben, Methoden und bisherige Ergebnisse* objavljeno u Leipzigu 1901. godine. On u uvodnom dijelu određuje govor i ono što suvremena lingvistika naziva komunikacijskim činom. Kao i kasnije de Saussure, razlikuje govor i jezik, koristi izraz »sustav«, a svi su dijelovi sustava u određenom odnosu jedan prema drugom. Na tim međuodnosima počiva jezični sustav. Gabelentz se suprotstavlja dijakronom pristupu jeziku, smatra da ranije faze nekog jezika ne mogu objasniti suvremeni, živi govor.

August Kovačec, koji je osim drugog poglavlja knjige (*Lingvistička geografija i srodne metode*, str. 53–75) napisao i poglavlje o strukturalizmu, u svom prikazu razvoja lingvističke geografije polazi od napomene da je mladogramatičarska škola sama po sebi, kao prva sustavna i znanstvena metoda u lingvistici, obogatila jezikoslovlje, ali i da su reakcije na tu školu znatno pridonijele razvoju nekih usporednih metodoloških tokova, poput fonetike, dijalektologije te da su rezultirale povećanim zanimanjem za istraživanje živih idioma na terenu. Bit je mladogramatičarske škole da se jezik razvija prema strogim i beziznimnim fonetskim zakonima, a da se ono što se time ne može objasniti može objasniti analogijom. Ta je teza, napominje autor, imala brojne sljedbenike, ali i mnoge osporavatelje. Zanimljivo je da je G. Wenker, koji je namjeravao dokazati mladogramatičarsku tezu, zaslužan za prvi projekt izrade karata s izoglosama. Pretpostavka je bila da su granice među mjesnim govorima, narječjima i blisko srodnim jezicima savršeno precizne i jasne. Međutim, rezultati koje su dobili Wenker i njegov nastavljatelj F. Wrede prikazivanjem informacija dobivenih iz 30–ak tisuća naseljenih mjesta u Njemačkoj bili su upravo suprotni. Granice su bile nejasne, a često je bilo nemoguće utvrditi izoglose i izofone. To je jasno pokazalo da je u osnovici dijalekta uvijek određena jezična mješavina te da su mjesni govori itekako podložni utjecajima sa strane. Autor stoga smatra da je nastanak lingvističke geografije vezan upravo za protivnike mladogramatičarske škole. U tom kontekstu prikazuje se rad francuskog dijalektologa Gilliérona, čija je zamisao bila napraviti dijalektološku kartu Francuske putem anketnih upitnika. Iako je prikupljanje građe trajalo gotovo 15 godina i bilo vrlo detaljno, Kovačec smatra da te karte ipak zahtijevaju lingvističku analizu kako bi se otkrile pravilnosti dinamike jezične rasprostranjenosti. Na osnovi tih karata vidljivo je kako se riječi sele, te primjerice kako se riječi koje dolaze iz prestižnoga pariškoga govornog područja šire bez otpora francuskim govornim područjem, u čemu ostala urbana područja postaju novi centri širenja. Spominju se i neki drugi zanimljivi fenomeni kao što su izbjegavanje homonimije te različiti ishodi »konkurencije« izraza. Autor smatra da su ti atlasni obo-

gatali jezikoslovlje spoznajom da govorni jezik u osnovi ima mnogo složenije i bogatije oblike no što su to mogla pokazati istraživanja mladogramatičarskim metodama. Kovačec spominje da je geografskoj lingvistici i poredbeno–povijesnoj metodi zajedničko što rekonstruiraju, ali geografska lingvistika ne rekonstruira s pomoću fonetike, ona u središte svog zanimanja stavlja leksičko blago, proučava uzastopne faze povijesti iste riječi, a ne svaku fazu u razvoju kao odvojene elemente iz različitih jezika, kao povijesno–poredbena. I lingvistička geografija naišla je na oštre osporavatelje, ali se unatoč kritikama ubrzo potvrdilo da je ona omogućila mnoštvo novih spoznaja o jeziku, pa su se između dvaju svjetskih ratova počeli pripremati i atlasi za druge jezike. Za nas je zanimljiv projekt *Jugoslavenskoga jezičnog atlasa*, *Hrvatskoga jezičnog atlasa* te intenzivan rad na *Općeslavenskom lingvističkom atlasu* i *Lingvističkom atlasu Europe*. Kovačec ističe rad Petra Skoka prema metodologiji geografske lingvistike te djelo Vojmira Vinje *Jadranska fauna*, iako je u tom istraživanju grada obrađena pretežito metodologijom strukturalne semantike, što je prema Kovačecu samo dokaz da se lingvistička geografija izvrsno prilagođavala gotovo svim modernim strujanjima u lingvističkim istraživanjima. Ona je osim toga potaknula i razvoj nekih novih metoda i škola, od kojih je po rezultatima i odjeku najvažnija arealna lingvistika. Ta je metoda u načelu hibridna: na temelju spoznaja geografske lingvistike formulirane su norme u vezi s razvojem jezika, za koje Kovačec smatra da svojom krutošću i shematičnošću jako podsjećaju na mladogramatičarske zakone, što je prema njegovu mišljenju razlog zašto su mnogi lingvisti rezervirani prema metodi arealne lingvistike, smatrajući ju vrstom pojednostavnjene lingvističke geografije shematizirane u duhu mladogramatičarske škole. Međutim, Kovačec smatra da je upravo ta metoda označila prijelaz od povijesti riječi prema povijesti jezika. Ovo je poglavlje knjige obogaćeno kartama s prikazima izofone drugoga *Lautverschiebunga* u Porajnju, naziva za »pčelu« na galoromanskom području, i komparativa s MAGIS i s PLUS te pridjeva za »lijep« od FORMOSUS i od BELLUS.

Ranko Matasović, autor trećeg poglavlja (*Genetsko–tipološka lingvistika*, str. 77–97), također u uvodu spominje mladogramatičare, ali kao istraživače koji su u 19. st. učvrstili osnove poredbeno–povijesne metode u genetskoj klasifikaciji jezika. Matasović napominje da je upravo primjena te metode tijekom proteklih stotinjak godina dovela do klasifikacije većine jezika svijeta u *jezične porodice*. Jezičnom porodicom naziva se skup jezika za koje postoji dokaz da su potekli iz zajedničkog jezika pretka. Dokaz o genetskoj srodnosti jezika indoeuropske porodice pružio je F. Bopp usporedbom glagolskih sustava starih indoeuropskih jezika, a u to su doba i drugi istraživači definirali neke od jezičnih porodica. Do konca 19. st. otkrivena je većina velikih jezičnih porodica Eurazije, a pronađeni su i jezici koji se metodama poredbene lingvistike ne mogu svrstati u jezične porodice (baskijski, ainu, sumerski). U osnovi je svih valjanih dokaza genetske srodnosti među jezicima, ističe Matasović, spoznaja da se neka jezična obilježja ne posuđuju iz jezika u jezik, te da ujedno nije vjerojatno da bi ona mogla neovisno nastati u jezicima koji nisu potekli iz zajedničkog pretka. Jezici mogu doduše posuđivati od drugih jezika golem broj riječi, ali se gramatički morfemi rjeđe posuđuju, dok uređeni skupovi leksičkih i gramatičkih morfema

(paradigme) gotovo nikad ne mogu biti posuđeni iz jezika u jezik. Budući da je podjednako nevjerojatno da bi genetski nesrodni jezici mogli dijeliti morfološke paradigme kao rezultat puke slučajnosti, takve se podudarnosti obično smatraju dokazom genetske srodnosti. Autor je u svoj prikaz uključio i osvrt na E. Sapira, koji je na temelju podudarnih morfoloških paradigmi dokazao da su vijot i jurok genetski srodni s velikom algonkijskom porodicom. U ovom se poglavlju naglašava da samo postojanje sustava glasovnih podudarnosti nije dovoljno da dokaže genetsku srodnost jezika, jer pravilne glasovne podudarnosti često postoje i između jezika koji su bili u intenzivnom dodiru te međusobno posuđivali velik broj riječi. Samo nam dobro poznavanje jezične povijesti, piše Matasović, omogućuje da podudarnosti nastale intenzivnim posuđivanjem riječi razlikujemo od podudarnosti nastalih zbog zajedničkog nasljeđa. Jedino u slučaju podudarnih morfoloških paradigmi možemo biti posve sigurni da se radi o genetskoj srodnosti, a to pak znači da je doseg poredbene metode bitno ograničen, jer jezici mogu izgubiti naslijedenu morfologiju. Probleme i dvojbe oko navedene metode Matasović prikazuje na primjeru genetske klasifikacije jezika Afrike J. Greenberga iz 1960., a spominje i slabije argumente nekih lingvista, koji su skloni pretpostavke o genetskoj srodnosti pojedinih velikih »natporodica« temeljiti na sličnostima velikog broja riječi. Kao primjer toga autor navodi tzv. »nostratičku teoriju«. Matasović osporava dokazivost Illič-Svityčeve metode, budući da se ne može pokazati da neke podudarnosti nisu mogle nastati zbog kombinacije slučajnosti i pretpovijesnoga leksičkog posuđivanja. Također, među navodnim podudarnostima nema podudarnih morfoloških paradigmi. Kao napuštene srodne metode autor navodi onu utemeljenu na glotokronologiji i leksikostatici. U pozadini je te metode, prema Matasoviću, da se različiti jezici mijenjaju približno istim tempom, te da jezici čiji se zajednički prajezik govorio prije određenoga vremena dijele jedan postotak zajedničkoga rječnika, osobito riječi koje pripadaju tzv. temeljnom rječniku (npr. brojevi 1–3, riječi za osnovne dijelove tijela i bliske srodnike). Matasović tvrdi da je i sama polazna pretpostavka glotokronologije dokazivo pogrešna – jezici se NE mijenjaju jednolikim tempom.

Za jezičnu tipologiju uvodno se napominje da je kao jezična disciplina počela u Schlegelovim djelima, u kojima su jezici svijeta podijeljeni na izolativne, aglutinativne i flektivne. Tu je morfološku tipologiju razradio Humboldt, dodavši joj i četvrti tip, inkorporativni ili polisintetički. U 20. st. morfološku je tipologiju razradio Sapir. Za razliku od ranijih tipologa, koji su jezične tipove vrednovali od »primitivnih« prema savršenima (pri čemu su indoeuropski jezici redovito bili smatrani vrhuncom jezičnog razvitka), Sapir je tipologiju oslobodio od vrijednosnih sudova te vrste, smatrajući sve jezike ravnopravnima.

Matasović piše da je strukturalistička paradigma u lingvistici sredinom 20. st. u određenoj mjeri zakočila razvitak jezične tipologije, i to dvjema temeljnim postavkama. Prva je inzistiranje na tome da se sinkronijsko istraživanje razdvoji od dijakronijskoga, a druga nastojanje da se sve gramatičke kategorije jedinoga jezika definiraju putem strukturalnih opreka koje postoje u tom jeziku, što je autor zorno argumentirao s nekoliko primjera. Zbog takvih je stavova lingvistika u strukturalističkom razdoblju shvaćana uglavnom kao deskrip-

tivna, a ne eksplanatorna disciplina, a otkrivanje uzajamno neovisnih podudar-
 nih obrazaca u gramatičkim strukturama jezika svijeta bilo je zanemarivano.
 Ponovno oživljavanje interesa za jezičnu tipologiju poteklo je od američkih lin-
 gvista i antropologa. U tome je posebice veliku ulogu imao J. Greenberg, koji
 je razradio *kvantitativnu morfološku tipologiju* jezika. U osnovi je zamisao da
 se strukturalne razlike među jezicima mogu izraziti broičano, različitim *indek-*
sima, omjerima između različitih jezičnih jedinica. Greenberg i njegovi sljedbe-
 nici su se kasnije okrenuli sustavnom proučavanju empirijski utvrđenih *jezi-*
čnih univerzalija, teza o jezičnoj strukturi za koje se može utvrditi da vrijede
 za sve jezike svijeta (ili za veliku većinu njih). Najplodnije je taj pristup pri-
 mijenjen pri istraživanju pravilnosti u poretku sintaktičkih elemenata u rečeni-
 ci, odnosno tipologiji reda riječi. Međutim, Matasović smatra da je dvojbena
 može li tipologija poredaka sintaktičkih elemenata biti i *iscrpna*, budući da se
 spominju jezici koji se ne uklapaju ni u jedan od jezičnih tipova, jer je u njima
 poredak sintaktičkih elemenata potpuno slobodan. Unatoč tomu, u velikoj se
 većini jezika svijeta može dokazati da je u njima jedan od poredaka sintak-
 tičkih elemenata uobičajen u stilistički i pragmatički neobilježenim rečenicama.
 Prema tomu se mogu iznijeti i neka poopćenja, kao primjerice ono da su jezici
 u kojima subjekt prethodi objektu u rečenici mnogo češći od jezika u kojima
 objekt prethodi subjektu, pa se to može smatrati *statističkom univerzalijom*.
 Drugi tip jezičnih univerzalija naziva se *implikacijskim univerzalijama*, poput
 one da jezici tipa SOV (subjekt, objekt, glagol) obično imaju sufikse, a ne i pre-
 fikse, dok su jezici tipa VSO gotovo uvijek takvi da u njima posjedovana ime-
 nica stoji prije imenice koja označuje posjedovatelja. Međutim, narav je i takvih
 implikacijskih univerzalija statistička, što znači da one nisu primjenjive na sve
 jezike svijeta bez iznimke. Matasović problematiku te metodologije vidi prije
 svega u određivanju koliko jezika treba istražiti da bi se utvrdilo vrijede li im-
 plikacijske univerzalije, odnosno tipološke generalizacije, te kako odrediti re-
 prezentativni uzorak u tom pogledu. Istraživanja su pokazala da se pouzdanost
 zaključaka o univerzalijama ne povećava bitno kada je broj jezika veći od sto-
 tinu, pod uvjetom da je uzorak sastavljen prema navedena dva načela, no oko
 toga još postoje neslaganja, posebice naočigled činjenice da su neke jezične po-
 rodice goleme po broju jezika koji ih čine, a druge su vrlo malene. Američki
 lingvist W. Dryer pokušao je doskočiti tom problemu tako što, umjesto jezičnih
 porodica, ili pojedinačnih jezika, upotrebljava *rodove*, skupine genetski srodnih
 jezika, kao temeljne jedinice od kojih se sastoji uzorak. Premda su navedena
 istraživanja potakla oživljavanje zanimanja za jezičnu tipologiju, ona nisu jedi-
 no područje tipološkog istraživanja u drugoj polovici 20. st. Matasović navodi
 da su tipolozi pokušali utvrditi opseg strukturalne različitosti među jezicima
 istražujući parametre po kojima se jezici mogu razlikovati, osobito u pogledu
 gramatičkih kategorija. Kao primjer navodi tipologiju rečeničnog ustroja koju
 su razradili između ostalih G. Klimov, B. Comrie, J. Nichols, R. Dixon. U tom
 se kontekstu daje i kratak prikaz s primjerima iz latinskog, baskijskog i ame-
 ričkog indijanskog jezika čikaso. Matasović napominje da tri tipa sintaktičkog
 ustroja rečenice istovremeno predstavljaju tipologiju jezika, ali i tipologiju re-

čeničnih konstrukcija, pa spominje hindski kao primjer jezika u kojemu su mogući i nominativno–akuzativni ustroji, ali i ergativni.

August Kovačec u trećem poglavlju (*Ferdinand de Saussure i strukturalizam*, str. 99–178) polazi od uvodne teze da se Saussureov *Tečaj opće lingvistike* ne treba shvatiti jednostavno kao plod trenutnog nadahnuća jezikoslovca, već i kao doseg dugotrajna dozrijevanja europske lingvističke misli tijekom druge polovice 19. i početka 20. st. Spominjući da su na Saussureove spoznaje o jeziku uvelike utjecale suvremene metode i učenja u lingvistici, ali i Durkheimov sociološki nauk te Tardeova socijalna psihologija, napominje da su njegovi izravni preteče ipak bili W. D. Whitney te J. I. B. de Courtenay. Kao zajedničke točke Whitneyeva i Saussureova viđenja znanosti o jeziku, Kovačec navodi komunikaciju kao središte shvaćanja jezika, konvencionalnost jezičnog znaka te jezik kao sustav sa složenom i simetričnom strukturom. Autor napominje da ima i mnogo razlika, ali su ipak postavljena ista pitanja. Whitneyeva djela poznavali su osim Saussurea, i Bloomfield i Sapir pa se njegov nauk o jeziku može smatrati sponom koja povezuje europski i američki strukturalizam.

De Courtenay je sljedeće važno ime koje spominje Kovačec u kontekstu strukturalizma u lingvistici prije Saussurea. Iako je bio u doticaju s mnogim zvučnim imenima tadašnje lingvistike, smatra se samoukom, i nije pripadao ni jednoj školi. Tražio je da se luči jezik i govor, a njegovo lučenje statike i dinamike autor smatra mogućim poticajem za Saussureovo razlikovanje između sinkronije i dijakronije; posebice se ističe i njegovo razlikovanje »glasa« i »fone-ma«, koje je odredio sa stajališta individualne psihologije.

Svoje izlaganje o Saussureovoj teoriji jezika Kovačec počinje osnovnim informacijama o njegovu životnom putu i školovanju te o njegovim izravnim nasljednicima, koji su obilježili lingvistiku 20. stoljeća. Autor se osvrće i na sama obilježja teksta *Tečaja*, ističući da Saussure vjerojatno nije imao namjeru napisati knjigu kakva je nastala prema zabilješkama njegovih studenata. Autor je ukratko opisao nastanak *Tečaja* spomenuvši ljude čije su bilješke pridonijele nastanku teksta, te se osvrće i na kaos u terminološkom određivanju Saussureove lingvističke škole u stručnoj literaturi. U nastavku se prikazuje Saussureov nauk na osnovi pet dihotomija, koje je autor učinio zornima poredbama s nekim suvremenim sustavima značenja i vrijednosti. Usporedno s obrazlaganjem tih dihotomija, autor vuče paralele s kasnijim pravcima u lingvistici. Pišući o neposrednoj recepciji de Saussureova nauka, Kovačec smatra da, što zbog rata, što zbog ostalih nepovoljnih prilika za bavljenje teorijskom lingvistikom u ono doba, ni kritičari, ni zagovornici Saussureova djela nisu dobro razumjeli što je htio reći. Recepcija se može promatrati na tri različite razine. Prvo autor navodi lingviste koji su manje ili više istovremeno došli do jednakih spoznaja kao i Saussure, ali neovisno o njemu, te ukratko opisuje ideje i metode Edwarda Sapira. Drugu razinu recepcije prema Kovačecu čine izravni učenici de Saussurea, koji su u svom radu uzimali samo dio njegova učenja i razvijali ga dalje, a među njima su najpoznatiji Bally i Sechehayé. Kao treća razina, a opseg prikaza ne skriva da ju Kovačec smatra i najvažnijom kada se govori o strukturalizmu, navode se lingvističke škole i pravci kojima je Saussureov nauk o jeziku poslužio kao sigurno polazište za daljnji razvitak teorije. U na-

stavku teksta detaljno opisuje razvoj načela i metoda Praške fonološke škole (i njezina nastavljača Jakobsona), Martinetova funkcionalizma te glosematike. Iz današnje perspektive vrlo je zanimljivo promotriti i kratak osvrt o napredovanju strukturalističkih ideja u Hrvatskoj, pa se tako spominju Petar Skok i Stjepan Ivšić kao prvi koji su spominjali Saussureov nauku, ali ga nisu prihvaćali u cijelosti. Prvi je o Ballyevoj i Saussureovoj lingvistici sustavno pisao Petar Guberina još uoči Drugoga svjetskog rata, te kasnije Vojmir Vinja na studiju romanistike Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Veliku ulogu u promicanju ideja strukturalizma u hrvatskoj visokoškolskoj javnosti i nastavi imaju Zagrebački lingvistički krug i entuzijizam njegovih osnivačaja Bulcsua Laszla i Radoslava Katičića, te (što ovdje otvara zanimljivu intertekstualnu situaciju) časopis »Suvremena lingvistika«, čija su četiri izdanja od 1962. do 1967. pod uredništvom Rudolfa Filipovića donijela što prijevode, a što prikaze gibanja u svjetskoj lingvistici od Saussurea naovamo. Također se spominju već zreli radovi strukturalističke lingvistike iz pera Žarka Muljačića i Pavla Tekavčića.

Kovačec se, kao što sam već napomenuo, osvrnuo i na Saussureov utjecaj na američku lingvistiku, te ističe da je Sapir bio mnogo bliži učenju de Saussurea od Bloomfielda. Tako se Kovačec u ovom poglavlju koncentrirao na Sapira, Whorfa i Pikea, kao američke lingviste vrlo bliske europskom strukturalizmu, dok se Bloomfieldom detaljno bavi Milan Mihaljević u sljedećem poglavlju, *Američka lingvistika* (str. 179–216). Mihaljević već u uvodu daje do znanja kako razvoj bavljenja jezikom tipičan za američku lingvistiku počinje upravo djelovanjem Leonarda Bloomfielda, napominjući da njegov dosljedni antiapriorizam, antisolipsizam i antimentalizam čine značajan otklon od europskog strukturalizma, te u nastavku opisuje Bloomfieldova polazišta i središta interesa. Osobito je karakterističan za Bloomfielda bihevioristički koncept jezika. Dok su izvanjezični poticaji i odgovori prisutni kod svih živih bića, unutarnji jezični poticaji i odgovori prisutni su samo kod ljudi. Iz takvog biheviorizma, napominje Mihaljević, proizlazi i mehanicizam, koji se ogleda u činjenici da za opis jezika nisu potrebni drugi primitivni pojmovi osim prostorno–vremenskih, nužnih za određenje »jezika kao ponašanja«. Prema tomu, proučavati neki jezik znači proučavati odnos između jezičnih oblika i obilježja fizičke situacije u kojoj su uporabljeni. Stoga Bloomfield lingvistiku dijeli na fonetiku u širem smislu, koja proučava govor, te semantiku, koja proučava odnos govora prema obilježjima situacije. U nastavku se opisuje njegova prilično rigidna podjela lingvistike na područja i jezika na razine i sastavne dijelove. Međutim, navodi se i da je sam Bloomfield bio svjestan da u stvarnosti lingvistička teorija ne može izgledati kako ju je opisao, jer se oslanja na značenje. Prema njegovu shvaćanju, da bi se precizno opisalo značenje, mora se znati sve o svijetu, a to znači da bi sve znanosti morale biti na razini savršenstva. Dotad lingvistika nije moguća kao stroga znanost, te se zato na ovom stadiju mora ograničiti na praktične operacije koje omogućuju otkrivanje i razvrstavanje jezičnih jedinica bez oslanjanja na značenje. Za Bloomfieldove sljedbenike Mihaljević piše da nisu stvorili jedinstvenu teoriju, već skup teorija povezanih istim temeljnim pretpostavkama, te da je za većinu od njih lingvistika neka vrsta »verbalne botanike«. Njih je zanimao opis jezičnih pojava, ne i objašnjenje, a svoju su metodu

provodili u tri koraka: 1. skupljanje korpusa i segmentacija izreka na sastavne jedinice, 2. razredba jedinica u razrede, 3. formuliranje općih tvrdnji s pomoću razreda i njihovih odnosa. Sami su postupci bili toliko strogo određeni da su sami po sebi opravdavali znanstvenost opisa, a u takvu metodologiju uklopila se i zabrana miješanja razina, te strogo određen redoslijed opisa nekog jezika (počinje se od fonologije, teoretski se završava s diskursom). Naočigled navedenih postavki, ne čudi što su njihovi sintaktički radovi malobrojni – sintaktički opis bio je predviđen tek kada se završi morfološki, a potpuni morfološki opis nije napravljen ni za engleski jezik. Ipak, nakon Drugoga svjetskog rata, Z. S. Harris i R. S. Wells dali su svaki svoj prijedlog za svrstavanje jedinica u sintaktičke kategorije. Harrisov je postupak tzv. *bottom-up*, od morfema do izreke kao najvećega dijela korpusa, a cijeli je postupak utemeljen na ponavljanju zamjene jednoga morfemskoga niza drugim u određenoj okolini. Wellsov je postupak suprotan Harrisovu (*top-down*), on polazi od izreke kao cjeline i dijeli je na neposredne sastavnice sve do morfema. Harris ima još jednu veliku ulogu u povijesti američke lingvistike. On se, piše Mihaljević, pedesetih godina počeo baviti strukturom diskursa, te uvidio da među različitim jezičnim vrstama postoje sustavni formalni i sadržajni odnosi koji se ne mogu odrediti uobičajenom zamjembenom metodom. Posljedica navedene spoznaje bila je uvođenje pojma jezgrene rečenice i transformacije, što je bio značajan korak prema kasnijoj generativnoj gramatici. Mihaljević napominje kako je transformacija za Harrisa određena supojavljanjem morfemskih razreda, te ne samo da omogućuje opis razlika i sličnosti u strukturi rečenica i promjenu gramatičkoga položaja rečenice već i proizvodnju beskonačnoga broja novih rečenica na temelju konačnoga broja rečenica potvrđenih u korpusu i svodenje složenih rečenica na jednostavnije.

Polovicom pedesetih godina A. N. Chomsky stvorio je generativnu gramatiku, koja danas, ističe Mihaljević, nije jedinstvena teorija, već samo naziv za specifičan pristup klasičnim jezikoslovnim problemima voden temeljnim idejama koje su sazrijevale i mijenjale se u proteklih pola stoljeća. U prikazu osnovnih ideja i načela, autor polazi od teze da generativna gramatika označuje nešto više od formalne gramatike prirodnog jezika i povezuje se sa psihološkom interpretacijom gramatike, jer se u generativnoj teoriji gramatika smatra modelom govornikova jezičnoga znanja. Teorija pretpostavlja da postoji poseban organ (jezična moć) svojstven samo čovjeku. U skladu s tim, razlikuje se gramatika kao teorija jezika koji opisuje i univerzalna gramatika, koja se sastoji od skupa kategorija i primitivnih operacija od kojih su sastavljena gramatička pravila, uvjeta koji određuju oblik i primjenu pravila, kao i oblik prikaza koje ona proizvode. Ona mora biti dovoljno bogata da može opisati sve prirodne jezike i dovoljno restriktivna da dopusti samo gramatike prirodnih jezika. Mihaljević ističe da je rani pristup, u kojemu su se još upotrebljavala pravila frazne strukture i transformacijska pravila, pokazao značajne rezultate, ali se ubrzo pojavio problem napetosti između opisne i objasnidbene prikladnosti koji se stalno ponavljao. Pokazalo se da se problem može riješiti tako da se izdvoje opća načela za primjenu pravila iz samih pravila. Pravila tada ostaju u najjednostavnijem obliku, a načela koja su dio univerzalne gramatike osiguravaju da

ona proizvode željene pojave. Taj je smjer razmišljanja početkom 80-ih godina prošlog stoljeća doveo do primjene teorije načela i parametara. Razlike među jezicima ograničene su u toj teoriji na određene opcije (parametre) u primjeni pojedinih načela, pa prema tome neka načela dopuštaju parametarsku varijaciju, a pojedini jezik se dobiva tako da se izaberu određene vrijednosti pojedinih parametara. Daljnji je razvoj teorije doveo do uklanjanja pravila frazne strukture, što je omogućeno odvajanjem rječnika od računskog sustava i pojavom X'-teorije. Postalo je naime jasno da su pravila velikim dijelom zalihosna, da ponavljaju obavijesti koje moraju biti navedene u rječniku i da njihov oblik ovisi o nutarnjim svojstvima rječničkih jedinica. Uvođenjem X'-teorije sustav frazne strukture za pojedine jezike sveden je na određivanje parametara koji definiraju poredak konstituenata. U minimalističkom pristupu je naposljetku uklonjena i X'-teorija i shematska pravila, a teorija frazne strukture svedena je na rječničke jedinice i operaciju »spoji«. Mihaljević naglašava kako transformacije postoje i u teoriji načela i parametara, pa i u minimalističkom programu, ali samo kao načela univerzalne gramatike koja se primjenjuju na proizvoljne izraze. S druge strane, pokazalo se da pravila frazne strukture ni na toj načelnoj razni nisu potrebna. U nastavku se autor detaljnije pozabavio osnovnim elementima spomenutih generativističkih pristupa, poput c-komande, theta-kriterija i padežnog filtra te opisao njihovu evoluciju kroz problematiku takvog opisa rečenice i jezika.

Dieter W. Halwachs s Instituta za opću lingvistiku Sveučilišta u Grazu autor je poglavlja o sociolingvistici (*Sociolingvistika*, str. 217–243) koje je s njemačkoga preveo Sladan Turković. Halwachs na Sveučilištu u Grazu predaje kolegije vezane uz sociolingvistiku, jezike nacionalnih manjina i kontaktnu lingvistiku, te je u svom prikazu srodnim temama posvetio i posebnu pažnju. Također, njegovo je poglavlje i ponešto drukčiji uvod u osnove sociolingvistike, budući da se razvoj te discipline prikazuje i u kontekstu socijalnih i političkih kretanja od sredine 20. stoljeća. U uvodu autor napominje da je sociolingvistika i sadržajno i metodički između sociologije i lingvistike – sadržajno jer se jezik primarno smatra socijalnim fenomenom, a metodički na temelju visokog vrednovanja empirije, odnosno činjenice da je jezična stvarnost određene zajednice govornika temelj svakoga sociolingvističkoga istraživanja. Autor u svom pogledu na povijest znanosti vidi konstantu povezanosti jezika i društva, te stvaranje posebne discipline dakako nije posljedica velikih spoznaja 20. stoljeća već ga valja promatrati u svjetlu društveno-političkih promjena u 60-im i ranim 70-im godinama 20. stoljeća. Politizacija znanstvene djelatnosti postavila je neke nove zahtjeve vezane uz društveno-političku važnost istraživačke. Lingvistika je tako morala tako reći tražiti novo opravdanje svog postojanja, naime ono u kojoj je politička i socijalna dimenzija u prvom planu. Počeci takvoga razvoja djelo su anglo-američke znanstvene sredine. S jedne strane, riječ je o J. R. Firthu i londonskom kontekstualizmu, te B. Bernsteinu u Engleskoj, s druge pak o etnolingvističkim istraživanjima Boasa i Sapira te Weinreichu i Haugenu kao dvjema sociolingvističkim tradicijama u američkoj lingvistici. Firthu i Londonskoj školi pripisuje se polazište koje je suprotno premisi systemske lingvistike da se na jezik gleda kao na homogeni sustav, izoliran od djelovanja i socijalnih

varijabli. Oni uvode situacijski kontekst kao važnu varijablu, tj. uporabu jezika u konkretnim situacijama. Halwachs ističe da je takvo novo definiranje predmeta istraživanja imalo i velik utjecaj na teorijsku lingvistiku. Bernstein pak razlikuje dva oblika jezične uporabe koji su rezultat socioekonomskih prilika, te upravo njemu znanost duguje distinkciju *restricted code* – *elaborated code*. Autor napominje da je moderna sjevernoamerička sociolingvistika nastala u polemici s transformacijskom gramatikom, koja je kao polazište uzela idealne konstante: homogeni jezični sustav i idealnog govornika–slušača. Poticajna je, smatra autor, bila sociološka tradicija, ali i bilingvalna jezična stvarnost u SAD-u i Kanadi, te napose program Kennedyjeve administracije protiv siromaštva koji je potpomagao sociolingvistička istraživanja. U takvoj su se okolini razvile tri skupine empirijski utemeljenih studija: istraživanje diglosije, istraživanje gradskih govora i etnografija komunikacije. U nastavku se autor približe osvrnuo na svaku od njih. Zajedničko je tim studijama, piše zaključno, da pri opisu jezika u obzir uzimaju aspekt djelovanja i što pokazuju da zajednice govornika ne rabe homogeni jezik, nego nekoliko sociokulturno determiniranih jezičnih uporabnih oblika, određujući pritom sociolingvistiku kao lingvistiku varijeteta. Jezik je nadalje shvaćen i kao polisistem, koji se sastoji od više sociokulturno determiniranih varijeteta koji su u korelaciji sa socijalnom ali i prostornom raslojenošću stanovništva određenog prostora (Halwachs spominje čak i termin »jezični prostor«). Taj polisistem obuhvaća kako sociolekte tako i regiolekte, u koji se ubraja i nadregionalno govoreni standard. S druge se strane polifunkcionalnost u jeziku može promatrati kroz prizmu višejezičnosti, bilo da je ona specifična za skupinu ili individualna. U tom smislu autor navodi da je jezik u suvremenoj sociolingvistici promatran i kao repertoar, a u nastavku prikazuje uopćen troslojni model kolektivnih repertoara: bazilekt, mezolekt i akrolekt. Autor dodaje da se u najnovije doba, naočigled sve veće informatičke umreženosti društva taj troslojni model proširuje u četveroslojni. Velika zasluga u istraživanju jezičnih dodira u Hrvatskoj pripada Rudolfu Filipoviću, koji se bavio posebice proučavanjem engleskih elemenata u europskim jezicima. Također, u skladu s ovdašnjom znanstvenom klimom koja je okrenuta proučavanju jezičnih i kulturnih transfera, spominje se i znanstveni projekt njemačko–hrvatskih jezičnih i kulturnih veza pod vodstvom Zrinjke Głovacki–Bernardi. Zaključno se navodi, u pokušaju skiciranja suvremenih tokova discipline, da se može načelno razlikovati između makrolingvističkih studija, koje su pretežno sociološki orijentirane, i mikrolingvističkih, koje su pretežno orijentirane lingvistički. Ovdje se autor oslanja na Fasoldovu koncepciju, u kojoj se razlikuje sociolingvistika društva i sociolingvistika jezika.

Autori pretposljednog poglavlja ovog izdanja (*Pragmalingvistika*, str. 245–262) jesu Karl Sornig i Christine Penzinger s Instituta za opću lingvistiku Sveučilišta u Grazu. Karl Sornig je autor niza monografija o stilistici razgovornog jezika i povezanosti semantike i socijalnog konteksta, dok je Christine Penzinger stručno i interesno usmjerena na jezik djece i interakciju između roditelja i djece. Njihovo je poglavlje u ovoj knjizi s njemačkog preveo Velimir Piškorec. Polazeći od osnovne teze da je svaka uporaba jezika istodobno i djelovanje, autori smatraju da se istraživanje u pragmalingvistici ne smije zadovoljiti pukim

opisivanjem određenih mogućih ili prihvatljivih površinskih struktura. Naprotiv, polazište mora biti stvarni situativni okvir djelovanja. Prema tome, svaka je isključivo morfološka ili isključivo sintaktička perspektiva redukcionistička. U nastavku se navodi koji to elementi čine situativni okvir. Pišući o razvoju pragmalingvistike, autori napominju da je ona promatrana ili kao dopunska lingvistička disciplina ili kao temelj sistemske lingvistike, drugim riječima kao teorija cjeline. U temelju je pragmaligvistike spoznaja o nužnosti razlikovanja više vrsta komunikacijskih obrazaca, ali i uporabe neverbalnih elemenata i parajezičnih signala. U nastavku se detaljnije opisuju razni oblici govornih činova, a navode se i dvije zamjerke teoriji govornih činova. Prva je isključiva usredotočenost na govornika i njegove namjere, pri čemu se zapostavlja reakcija slušatelja. Naglašava se da rasprava o tome jesu li i perlokucije konvencionalizirane ili nisu još nije privedena kraju. Druga zamjerka proizlazi iz prve: teorija govornih činova nije razvila nikakvu teoriju dijaloga, već se tim obrascima više bavi istraživanje diskursa (autori u tom kontekstu spominju Sacksa i Schegloffa). Nakon »pragmatičke prekretnice« sedamdesetih godina 20. stoljeća, osnovne postavke pragmalingvistike odrazile su se i na analizu iskaznih jedinica nadređenih rečeničnoj razini. Drugim riječima, pragmalingvistika se sve više okreće analizi razgovora. Ta su istraživanja unijela neke nove važne faktore za situativni okvir, kao što su primjerice izmjena sugovornika, signali slušatelja, faza razgovora, ispravljajući mehanizmi za nespretnosti u razgovorima i sl.

Autor posljednjeg poglavlja (*Tekstna lingvistika*, str. 263–276) jest Richard Schrodtt s Instituta za germanistiku Sveučilišta u Beču. Osim gramatike suvremenoga njemačkog jezika, predavao je i kolegije vezane uz analizu teksta, tekstne vrste i modalnost, a napisao je i nekoliko monografija o fonologiji i sintaksi starogermanskoga. Ovo je poglavlje s njemačkog prevela Zrinjka Glovacki-Bernardi. Uvodno se napominje da se opisom i raščlambom teksta od pamtiviljeka bavilo nekoliko disciplina – od antičke retorike i poetike, preko pravnih znanosti i teologije, do u najnovije doba psihologije, povijesne znanosti i znanosti o književnosti. U užem jezikoslovlju tim se područjem iz različitih perspektiva bave stilistika i funkcionalna rečenična perspektiva. Tekstna se lingvistika u suvremenom smislu počela razvijati 70-ih godina 20. stoljeća i svojim je pristupom, smatra autor, potpuno preokrenula dotadašnji, uobičajeni pristup jeziku. Tekst je postao osnovnom jezičnom jedinicom, a svi se ostali jezični elementi određuju u odnosu prema tekstu. Uopćeno bi se kao osnovna zadaća tekstne lingvistike moglo odrediti ispitivanje ustrojstva konkretnih tekstova u sklopu njihova funkcioniranja. U nastavku se navode neki aspekti problematike definiranja pojma »tekst«, te se dolazi do zaključka da su situacijska uklopljenost i zajedničko znanje o svijetu presudni za određivanje neke jezične tvorbe kao teksta. Bitno je obilježje i koherentnost, te se autor detaljnije upušta u opis tipičnih pokazatelja. Naglašava se, međutim, da koherentni niz rečenica sam po sebi ne čini tekst i da tekstovi nastaju tek time što imaju temu, odnosno tematsku strukturu. U hrvatskoj je lingvistici značajan korak postigao Josip Silić svojom knjigom »Od rečenice do teksta«, kojom je, kako kaže autor,

razbio rečenični okvir na teoretsko–metodološkoj razini, a spominju se i radovi Mirne Velčić (*Uvod u lingvistiku teksta*) i Zrinjke Glovacki–Bernardi (*O tekstu*).

Veliki je doprinos *Uvoda u lingvistiku* između ostalog u tome što se lingvističke teorije prikazuju u svom razvoju, kao povijest ideja, otkrića, spoznaja, entuzijazma znanstvenika. Na taj su način kako lingvistička znanost tako i osnovni lingvistički pojmovi u novom svjetlu približeni čitateljima u svojoj dinamici, te se u skladu s tim mogu očekivati i daljnja izdanja i dopune.

Kristian Novak